

Költészetének kedvelt stilisztikai eszköze az ellentét, szívesen állít szembe, választást engedélyezve, egyenlő felekként ábrázolja a kontrasztot, amint azt fentebb idézett versében is láttuk, vagy pl. e kötet 51. versében:

*néha egyszerűbb dolgokat akartam
csinálni mint a költészet
néha összetettebb dolgokat akartam
csinálni mint a költészet.*

A „mintha leírtam volna már ezt” és a határozott emlékezés a már megírtra, az előző kötetekből idézve, egy kibontakozási irányt ad a könyvnek. Összefoglalását az Ó és Új verseknek. Aj Új, jelen esetben, az Ó-nak magyarázata, új megközelítésben. A már megírtat kikezdi (28.), önmaga teszi ezt: alkotásának kritikusaként lép föl.

Az őszinteség magával hozza az elbeszélő irodalom műfaját. Az epikus stílushoz tért meg Tolnai. A változás tökéletes, mert annak égisze alatt alkot, amit eddig megtagadott, és tudatos költővé vált, mert számol. A számoló tud számolni, és Tolnai szenvedélyes számoló lett, aki még éjszaka is számol, amint azt 41. verséből megtudjuk: „kiszámoltam/megírtam.”

Összefoglalva az összegezést: értékes kötetet kaptunk.

FRANYÓ ZSUZSANNA

EGY HADJÁRAT TANULSÁGAI

BURÁNY NÁNDOR: *Hadjárat.*

Forum, Újvidék 1975.

Burány Nándor könyve az időszerűség jegyében született. Most van a Rákóczi-évforduló, illetve olyan témát vet fel, amely tájainkon mindig időszerű: az itt élő nemzetek egymás közti viszonya. Ezzel meg is jelöltem írásom két fő irányvonalát: Rákóczi regénybeli alakjának elemzésére, valamint a felvetett, népek közötti kapcsolatok vizsgálatára helyezem a hangsúlyt méltatásomban.

Szerzőnk dicséretére váljkék, hogy Rákóczi alakjának megjelenítésein teljes mértékben lemondott a róla szóló régebbi művekben fellelhető mítoszteremtésről. A legújabb történelmekutatás igyekszik való képet nyújtani Rákóczi-ról, az államféfiről, hadvezérről, és nem utolsósorban a magánemberről. Az a benyomásom, hogy ezeket a legfrissebb ismerete-

ket Burány szerencsésen összegezte ebben a művében. Valahogy úgy van talán, hogy a történelmi igazság kimondása a művészi ábrázolás kárára történik, de ez nem jelenti azt, hogy a *Hadjárat* tulajdonképpen a történelem irodalmi illusztrációja. Rákóczit hadvezérként ábrázolja, államféfirői szerepe a háttérbe szorul. Szemtanúi lehetünk azoknak a nagy erőfeszítéseknek, amelyeket a fejedelem annak érdekében tett, hogy egy nagy átütőerejű hadsereget teremtsen, amely a korabeli hadászati feladatokat meg tudta volna oldani. A regény sorai utalnak arra, milyen nehéz feladatot jelentett ez, hiszen az akkori magyar katonaság a portyázó hadviselést kedvelte, a háborúskodás más formáit egyszerűen elfogadhatatlannak tartotta. Rákóczi képtelen volt megterem-

teni egy korszerű hadsereget, mivel nem akadtak méltó társai e törekvésében. A hadsereg hiányos kiképzése a regényben tárgyalt bácskai hadjárat folyamán még nem jutott felszínre (erre nem is adódott alkalom), de a későbbiek során igenis. Így például a szabadságharc utolsó ütközetében Romhányánál a kurucok száma nyolc-szor többet tett ki, mint Sickingen lovasainak a száma, de a várható győzelem elmaradt. Rákóczi serege főleg a kisebb csatározásokban volt sikeres. Burány helyesen vonja le a következtetést és mondatja Rákóczival regénye végére: „Ez a hadjárat nem válik becsületünkre.” Valóban, a bácskai hadjárat inkább portya volt, mely szinte minden szempontból céltalan-nak minősíthető.

Írónk a társadalmi problémák jelenlétét is jelzi. Ezek a nehézségek malomkövekként örlik Rákóczit: „Nem akar igazságtalan lenni a szegény katonához, de a nemeseket, főurakat sem sértheti meg” — állítja róla a szerző, és ez újra fedi a történelmi valóságot. Arra is rámutat, hogy magában a kuruc mozgalomban megtalálhatjuk már az osztályharc csíráit is: a kényurak és nincstelenek harca elkerülhetetlennek látszik, melynek a megfőkezője Rákóczi. A regény arra a kérdésre, hogy miért került sor tulajdonképpen a bácskai hadjáratra, nem ad világos választ. „Megtisztogatjuk a Duna—Tisza között, hogy békében maradjon a lakosság...” — állítja egy helyen Rákóczi, de ez nem az igazi megindoklás. Maga a szerző mutat rá, hogy a türelmetlen hadsereg az, amely önálló életet él a műben, mint Schiller *Wallenstein*jében, és amely a solti tábor elhagyására készíti a fejedelmet. Burány Rákócziról festett képe nem teljes. Gondolom, a teljességre nem is törekedett, de változtságában is realisztikusnak nevezhető. Egy élő ember körvonalait rajzolta meg, nem pedig egy mítikus hadvezér eszményített alakját.

A regény másik nagy pozitívuma az a realitásérzés és tárgyilagosság, amellyel a szerző a mai Vajdaság területén élő nemzetek közötti viszonyokat közelíti meg. Itt is a legújabb

történelmi kutatások eredményeire támaszkodik, és művén keresztül tolmácsolja az igazságot, hogy ezek a népek évszázadokon át a nagyhatalmak mesterkedéseinek tárgya voltak. A közös gond, a közös ellenségek a kuruc mozgalom folyamán is sejtették már a megoldást: összefogás annak érdekében, hogy ezen a tájon békeség és jó viszony uralkodjék a különböző nemzetek között. A *Hadjárat* cselekménybonyolítása folyamán különös és ellentmondásos párhuzamot tapasztalhatunk: a kuruc „diadalok” kivívása az itt élő különböző nemzetek közötti viszály és gyűlölet kibontakozását eredményezi. Burány nagy erénye az, hogy bátran kimondja: Bácskában a kuruc hadjárat politikailag nem volt sikeres, hanem inkább nagyon is káros.

A fentiekből képet alkothatunk írónk mondanivalójáról. Közlésmódja azonban a könyv tartalmi jegyei mögött elmarad. Igaz, a mű rendkívül olvasmányos, cselekményben gazdag, sikerült felidéznie a letűnt kor eszmei világát, de kellő mélység nélkül. Túl sokat szűfolt regényébe, ami a hősök kissé felületes ábrázolásához vezet. Ha ehhez társítjuk a mondanivaló gyakran túlzottan is közvetlen közlési módját, amely itt-ott didaktikusnak hat, akkor arra a megállapításra juthatunk, hogy Burány végeredményben „csak” egy jó ifjúsági regényt írt, de ebben a műfajban a legjobb vajdasági művekkel bármikor felveheti a versenyt. A *Hadjárat* azt példázza, hogy a valóban művészi történelmi regény írásához nem elegendők az alapos történelmi ismeretek, hanem olyan művészi ábrázoló eszközök is szükségesek, mint a szelekció vagy a tömörítés. Igen hálátlan a tanácsadás, de amennyiben Burány kissé kevesebb hőssel és mélyebben foglalkozik, műve talán értékesebb lett volna.

Összegezőképpen nyugodtan mondhatjuk, hogy ifjúsági irodalmunk a *Hadjárat*tal méltóan járult hozzá a Rákóczi-évfordulóhoz. Igyekszik realista képet nyújtani a nagy fejedelem alakjáról és arra rámutatni, mi választotta el Bácska népeit egymástól a múltban, és mi fűzheti őket egymáshoz a jelenben.

VARGA ISTVÁN